

દેલવાડાકર સિરિઝ
બાળ-અંથાવળી-નંબર ૧૭.

કિન્ડરગાર્ટન—

બાળ ગીત.

અમદાવાદ મેલ તેમજ ફિમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ
તથા પ્રેક્ટીસિંગ સ્કૂલમાં ચાલેલાં કુદરતી
પ્રાણી પદાર્થોનાં હાવભાવવાળાં
રેસીટશન તથા ગાયનો
હાવભાવ દેખાડવાની સમજણ સાથે.

સુધારેલી આવૃત્તિ ચોથી. પ્રત ૧૦૦૦.

રચનાર તથા છપાવનાર,
ગોપાળજી કલ્યાણજી દેલવાડાકર,
કિન્ડરગાર્ટનીસ્ટ—મુંબઈ.

વિ. સં. ૧૯૭૧.

ઈ. સ. ૧૯૧૫.

બા "ગુજરાત" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં સા. સોમાલાલ મંગળદાસે છાપ્યું.
પાંચકુવા ચાર રસ્તા ઉપર—અમદાવાદ.

કિંમત બે આના.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૫૭૪ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ડિન્ડરગાદિન બાપગીલ

વિષય

દેલવાડાકર સિરિઝ ।
ખાળ-અંથાવળી-નંબર ૧૭.

કિન્ડરગાર્ટન— ખાળ ગીત.

અમદાવાદ મેલ તેમજ ફિમેલ ટ્રેનિંગ કોલેજ
તથા પ્રેક્ટીસિંગ સ્કુલમાં ચાલેલાં કુદરતી
પ્રાણી પદાર્થોનાં હાવભાવવાળાં
રેસીટેશન તથા ગાયનો
હાવભાવ દેખાડવાની સમજણ સાથે.

સુધારેલી આવૃત્તિ ત્રીજી, પ્રત ૧૦૦૦.

રચનાર તથા છપાવનાર,
ગોપાળજી કદયાણુજી દેડવાડાકર,
કિન્ડરગાર્ટનીસ્ટ—મુંબઈ.

વિ. સં. ૧૯૭૧. ઈ. સ. ૧૯૧૫.

ધી “ગુજરાત” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં સા. સોમાલાલ મંગળદાસે છાપ્યું.
પાંચકુવા ચાર રસ્તા ઉપર—અમદાવાદ.

કિંમત બે આના.

ગુજરાતી કૉપીરેફરેન્સ કિન્ડર ગાર્ટન સ્કૂલ.

નહાનાં બાળકો માટે ખાસ.

ક ખ ના સચિત્ર રંગીન કાર્ડ (ગુજરાતી)	૦-૪-૦
” ચોપડી ”	૦-૮-૦
અક્ષરો ગોઠવવાનું બોક્સ ૦-૮-૦ થી	૨-૮-૦
આંક શિખવાની ઘોડી.	” ૨-૮-૦
મણકાનાં રંગીન બોક્સ	” ૨-૧૨-૦
રોઘીંગ શિખવાનું બોક્સ	” ૧-૧૨-૦
હિસાબનો રાંભીનો બોક્સ	” ૧-૧૨-૦
આકારોનાં ફિગર લેઇંગ	” ૨૦-૮-૦
બિલ્ડીંગ બોક્સ	” ૨-૧૨-૦
જનાવરો ગોઠવવાનાં બોક્સ	” ૨-૧૨-૦
પશુ-પંખી-નાં પેક્ટો-દરેક બોક્સો	૦-૧૨-૦
વર્ડ ” બિલ્ડીંગ બોક્સ ૦-૮-૦ થી	૧-૧૨-૦
આલ્ફાબેટીકલ સચિત્ર બોક્સ	” ૦-૧૨-૦

કિન્ડર ગાર્ટન ગ્રંથમાળા.

૧ કિન્ડર ગાર્ટન મૂળ ભાગ (બાળપોથી)	૦-૩-૦
૨ ” પહેલી સચિત્ર	૦-૨-૦
૩ ” બાળખેલ	૦-૫-૦
૪ ” કસરત	૦-૨-૦
૫ ” બાળ કહાણીયો	૦-૨-૦
૬ ” બાળ-ગીત	૦-૨-૦
૭ ” રોઘીંગ છુક	૦-૨-૦

એ ઉપરાંત બીજાં પુસ્તકો-આખો સેટ (નં. ૧ થી ૨૦) ૪-૦-૦

અમૃતવાડીના નાકા ઉપર } ગા. ક. દેસવાડાકર.
ગિરગામ બેકરોડ-મુંબઈ.

દક્ષવાણકર સિરિઝ
બાળ-અંથાવળી—નંબર ૧૭. ૧

કિન્ડરગાર્ટન—બાળ ગીત.

રેસીટેશન તથા ગાયનો.

ધર્મશ્વર સ્તુતિ.

પ્રમાણિકા છંદઃ.

પ્રભુ તને સદા નમું,^૧ ખુશી થઈ રમું ભમું;^૨
હસું^૩ ખમ્મસ તો ગમું,^૪ ભલાં હું ભોજનો જમું.^૫
સદા ગુણો તું ગાઉં હું,^૬ વળી તને રિઝવું^૭ હું;
હરી ફરી^૮ હસાવું હું, ભક્તો^૯ ન કેમ થાઉં હું.

બાળ—ગીત.

ક્રંતા છંદ—ભેરવી.

જવું નિશાળ, ભણવા બાળ, મુખ કિચ્ચાર કરવા સાર,
ચોપડી સાથ, રાખો હાથ, વાંચો વાત, થઈ રળીઆત.
વાંચો વેળુ, રાખો નેળુ, રલેટ ને પેન, લખજો એન.
બહાલા વેળુ, પડશે એન—
સરવે બાળ, ગાઓ રસાળ, લઈને તાલ, તન સંભાળ.
સીધું ચાલ, વાણી વિચાર—જવું.

બાળકો, બે હાથ નેડીને સરખાં ઉભાં રહે.

૧-ભેરવી-ટપ્પો-રાગમાં ગવાય.

૧-ગરદન નમાવવી. ૨-બે હાથ લાંબા ફરી બન્ને બાજુ ફેરવવા.

૩-મોં મલકાવવું. ૪-છાતીપર જમણો હાથ રાખવો. ૫-મોં કને હાથ લાવવો.

૬-બે હાથ મોં કને લાવવા. ૭. નમીને બંને હથેળીઓની કોર નેડવી.

૮-બે બાજુ હાથ ફેરવવા. ૯-નમીને બે હાથ નેડી રાખવા.

બાળ-સ્તુતિ.

અંગ્રેજી.

હ્રી સવારે પ્રભુને નમું છું,^૧
 માતા-પિતાને ખુશીથી ગમું છું.^૨
 દહાડે ભણીને^૩ ગણીને રમું છું,^૪
 રાતે નિરાંતે જાગને જમું છું.^૫

જીણા-ભરવી.

જાળ લવા પવન બનાવી તેં દીધાં—
 સૂરજ ચંદ્ર ને આ તારા તેં કીધાં;
 પશુ પંખી જન; જીવ જાંતુ તને
 સરવજ્યાં બધાં—
 સહુ છે તારે આશરે સીધાં. (૨)—જળ.

૧—મેં હાથ જોડીને નમવું.

૨—જમણો હાથ છાતીપર મુકવો.

૩—મેં હાથ જોડીને પછાળા કરી મોં સામે રાખવા.

૪—જમણો હાથ મોં તરફ કરી બતાવવો.

ઝાડો વિષે.*

અંગ્રેજી—રાગ.

ઝાડોની^૧ આ નેન જે^૨ હાર,^૩
ધીમે^૪ આમથી^૫ આમ^૬ હાથે;
હમણાં ભારે વા'ય^૭ પવન,
તેથી ઝાડ નમે^૮ ડાળે.

ડાળાઓ અવાજ^૯ ફેરે,
પાન ખરે^{૧૦} નીચે ભારે;
પવન ગયો ઉડી^{૧૧} દયાળાં,
તેથી ઝાડો ફિથર^{૧૨} થાયે.

*ઝાડો સંબંધી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન આપવું.

૧-આળકોને એકજ હારમાં કબાં રાખવાં.

૨-આંખ તરફ આંગળી કરવી.

૩-એ હાથે હાર દેખાડવી.

૪-એ હાથ લાંબા કરીને કિચા-નીચા કરવા.

૫-ડાળી તરફ કમ્મર નમાવવી.

૭-એ હાથોનાં આંગળાં હલાવવાં.

૮-વાંકાં વળીને હાથ નીચે રાખવા.

૯-મોઢેથી 'સીટ' એટલો ઉચ્ચાર કરવો-કાનપર આંગળી રાખવી.

૧૦-એ હાથ કિચા કરીને નીચા લાવવા.

૧૧-એ હાથ નીચેથી ઉપર લઇ જવા.

૧૨-હાથ અને પગ મરખા રાખી કિબવું.

દડાની રમત.*

આપાઈ.

દડો^૧ રમે છે મારી સાથ,
હાથે કુદે છે બન્ને હાથ;^૨
લોલક પેડે ફરતો^૩ જાય,
કરવત પેડે આડો^૪ થાય.
પવન મહિં હાલે^૫ જેમ ડાળ,
ડુંગરપર ચાલે^૬ જેમ બાળ;
દરિઆપર પંખી ઉડો^૭ જાય,
ઝાડીમાં ઘોડો અથડાય.^૮

*આ રમત વિષે 'બાળ-ખેલ'માં અનેક પ્રયોગો છે.

૧-બાળકોએ એક હારમાં સામસામા ઉભાં રહીને ડાબા હાથમાં દડાની દોરી પકડવી, અને સીધી રીતે ઉંચે નીચે કરતા જવું.

૨-એક હાથમાંથી ખીજા હાથમાં દડો લેવો.

૩-ડાબી-જમણી બાજુ ફેરવવો.

૪-આગલી-પાછલી બાજુ તરફ આડો ફેરવવો.

૫-એ બાજુ વાંકાં વળીને ડોલતા જવું.

૬-પ્રથમ ડાબો પગ શરૂ કરીને ધીમે ધીમે ચાલવું-અને સામા બાળકનો જમણો હાથ પકડી, સલામ કરીને પાછાં ફરવું.

૭-દડાને ઉંચે ઉછાળવો.

૮-એક ખીજાં બાળકોએ પોતાના દડા લઈ લેવા.

બાળ-સ્વર.

સા રે ગ મ પ ધ ની સા,
 સા ની ધ પ મ ગ રે સા.
 મી હી વા તો મું ને બા વે,
 હે તે હે તે કોણુ હ સા વે.
 જો જો પે લો માળી આ વે,
 કે વાં સા રાં ફૂ લો લા વે.

સારેગ રીગમ મમપ મપધ પધની ધનીસા,
 સાનીધ નીધમ ધપમ પમગ મગરે ગરેસા.

હસતાં રમતાં મનને ગમતાં હરતાં કરતાં,
 ભણીયે જણીયે વણીયે ગુંથીયે ભરીએ શીવીએ.

ચકલીનો માળો.*

આશાવરી.

જુઓ ચકલીનો આ માળો,
 બનાવ્યો કેવો રૂપાળો— જુઓ.
 પ'ખીની પણ કારિગરી શી રે,
 જાત મહેનત નિહાળો— જુઓ.

* દરેક બાળકો હાવભાવ કરતાં ગાય છે.

આગગાડી *

ચોપાઈ.

આગગાડીનો કરવા ખેલ,
સૌ બાળક થાઓ સામેલ:
સીદ્ધા પાટાની જો રેલ,
તે પર ચાલો, લાગે રહેલ.
કુખ્યાની ગોડવજો હાર,
સાંકળ પેડે સાંધા બાર:
ધનજીન જોડાયે આ વાર,
ચાલો સૌ થાઓ તૈયાર.

* પહેલા છોકરાને હાથમાં વાવટો આપીને દૂર ઉભો રાખવો. બીજાને ધનજીન ગણીને છૂટી હારમાં ઉભો રાખવો. એક છોકરાને ગાઈ બનાવવો-તેને સીસોટી આપવી ને ચોથાને વાવટો આપીને 'સીગનલર' બનાવવા.

૧-બાળકો બે હારમાં આગળ પાછળ એક હાથને અંતરે ઉભાં રહે અને બીજી કડી ગાતાં ગાતાં સાથે થાય.

૨-ચાક વડે ગાડીના પાટા પેડે લીટી દોરવી, અને જોટલા ભાગમાં જવું હોય તે પ્રમાણે વાંકી ચૂકી લીટી કરવી. તેમાં સ્ટેશનનો ભાગ દેખાડવો.

૩-વળી વચ્ચે વચ્ચે પૂલ (નદી કે ડુંગર) કરી બતાવવો.

૪-છોકરો ધનજીન થઈને છુટો ઉભો હોય તે જોડાઈ જાય.

૫-'સીગનલર' વાવટો ઉંચો કરે એટલે 'ગાઈ' સીસોટી વગાડે અને બાળકો ગાતાં ગાતાં હારખંધ ચાલે; આ રમત વેળા બાળકોને રમવા માટે 'ટોઇ' ની આગગાડી પ્રત્યક્ષ બતાવવી; અથવા રેલ્વે સ્ટેશન નજીક હોય તો અનુકૂળ વખતે બાળકોને લઈ જઈને બતાવવું.

કબૂતરનો ખડો.*

ભેરવી—હંસી છંદ (મરધીને પીલાં જેમ પ્યારાં)—રાગ.

ઓ પ્યારાં પારેવાં મહારાં,
આવો આમ ખડામાં બહાલા;
સંપે સાથે રહેજો સારાં
પાંખોની ધ્રુમટમાં પ્યારાં.

ચું ચું કરતાં ચાલો બહારે,^૧
એક ખીન્નંઓ હારે હારે;
કુંડાળું થઇ ફરજો^૨ ભારે,
પાછાં જલદી પેસો ખાડે.^૩

* કેટલાંક મોટાં બાળકો, ધ્રુમટની પેંડે હાથ ઉંચા રાખીને ગોળ કુંડાળું થઇ ઉભાં રહે, અને વચમાં નાનાં બાળકો ઉભે. .

૧-મોટાં છોકરાં હાથ ઉંચા કરીને લગાર ખસી જાય, એટલે ન્હાનાં છોકરાંઓ બહાર નીકળીને, પાછળ ઉભાં રહે.

૨-મોટાં છોકરાંની પાછળ, ન્હાનાં છોકરાં કુંડાળું થઇ ફરતાં જાય તે ગાતાં જાય.

૩-મોટાં બાળકો ઉભાં થઇને હાથની કમન કરે, કે નાનાં બાળકો પાછાં અંદર જઈ સઘળાં એકઠાં બેસી જાય, તો 'ખડા' નો દેખાવ થઇ જાય.

ખાળ-મામ.

હલ્લા-(હવે હવે વિક્ટોરિયા રાણી રે)—રાગ.

ખિલ્યો ખિલ્યો સુંદર ખાગ^૧ આ,

જુઓ કેવી ઘટા ઘટ છામ^૨—

ટેક.

કોઈ કંચાં^૩ કોઈ નીચાં^૪ કોઈ બેઠાં^૫ છવાઈ રે—જુઓ.

પેલો માળી ઝારી લઈને, ઉભો પાણી પાય રે^૬— „

ગુલાબ સાથે મોગરો ડોલે,^૭ સુગંધી પથરાઈ રે— „

ધુમે છે^૮ ચોમેર ભર ને, કુદરતની એ નવાઈ રે—„

૧—મે હાથ લાંબા કરીને ખાગ બતાવવો.

૨—છાતી નીચે નમાવીને મે હાથ નીચે જરા નમાવવા.

૩—મે હાથ કંચા કરવા.

૪—મે હાથ નીચા કરવા.

૫—પગ વાળીને અધર બેસવું.

૬—ડાબી બાજુ શરીર નમાવવું.

૭—મે બાજુ ડોલવું.

૮—કુંડાળું થઈને ગોળ ફરવું.

ધંખી ને બાળકો.

પીલુ છલ્લાં.

બાળકો— (એની હાથકો બાંધ્યો રે) રાજ.

કુલો કુલો કુલાવું હું બાળ,
કુલો મહારાં પંખી પ્રીતે—
હૈતે ખવરાવું વનફળ થાળ—કુલો.
હીરની દોરી બાંધી હિંચકાવું,
કહો તો હું સોનેરી પાંજરું કરાવું;
આવો નગર ઘર-મહાર—કુલો.

પંખીઆ—

પીલુ.

અમે તો પંખી વનવાસી — ટક.
મન ગમતાં સુખ લહેતાં ફરતાં,
શિતળ હવા ખાસી— અમે.
વન વનનાં પંખી સહુ મળીએ,
હસી હસાવી પાછાં વળીએ;
વળી સંજેગે ફરીને મળીએ
તમે નગરવાસી— અમે.

બાળ રમત.

પહાડી છાંદા.

અમે હસતાં રમતાં બાળકણં, અમને રમત બહુ વહાલી;
 અમે બાળ બાળનાં પંખીણં, અમને ગમત બહુ ખ્યારી—
 અમે કળીયે કળીયે સુગંધ દધએ,
 ફરીએ ટાળી ટાળી;—
 કીલ કીલ કરી વન ગજની દધએ,
 હરખે જોમ જોમ માળી—
 આળસુને કિચોળી કરીએ,
 માંદાંને પળુ સાગ્ન કરીએ;
 હસીયે રમીયે કદા ન પડીએ,
 ફરીએ ફરીએ કદા ન રડીએ.
 અમારો રખવાળી મોહોડો પગા શેની,
 ફિકર કંઈની કરીએ !—

અમે.

ઝાડ-પાન.

અંગ્રેજી.

જુઓ ઝાડનો આધાર, ઝીલે થડ તેનો ભાર;
પણ મૂળિયાં ટકાવે નિરધાર—
ડોલે ડાળ ઝુલે પાન ખિલે ફૂલડાં અપાર
વનવાડીના એ સુખી શણગાર—

કોરસ.

એક બીજના આધારે, રસ પાય પીયે હરવારે;
આપણે હળીને મળીને વસીએ,
દ્રવ્ય થાય સરસ સંસાર.

વખા !

દેશ-સોરઠ.

વખતની વાગે છે ઘડિયાળ
નહિ થોભી રહેતી પળવાર—
કર્મ તણો કાંટો અતલાવે,
સમય કરી ટણકાર;
ચેતાવે છે ચટપટ ચાલી—
વખત વીને છે, વિચાર ?—
ગયો વખત ફરી ના મળશે,
થા ના ગરીબ-ગમાર;
આજ કાલ કરતાં વધી જનશે
રાત-ગપોરના પાર—(૨)

માતાનો પ્યાર.

છંદા—(માતૃપિતા થાઓ ઉદાસી)—રાગ

જો આખા^૧ જગતમાં જગે જગર^૨ ફરે.
 પણ મા'ના જેવો પ્યાર^૩ કંઈ ના જડે;^૪
 બહુ હેત આવે^૫ અને તે ટળે,^૬
 પરંતુ ન મા હેત ટાડું^૭ પડે.
 ઓ માતા ! ઓ માતા ! મહાલી ઓ માંધ;^૮
 ન^૯ તું પ્યાર જેવો જગતમાં જણાય.
 બધું સોનું રૂપ^{૧૦} હીરાઓ^{૧૦} મળે. ૧
 વળી રાજનો તાજ સાથે ભળે;
 જગતનું બધું ધન કદાપિ મળે,
 નકામું છે મા હેત વિના ખરે.
 ઓ માતા ! ઓ માતા ! મહાલી ઓ માય !
 ન તું પ્યાર જેવો જગતમાં જણાય.

૧-હાથ બે તરફ ફેરવવા.

૨-જમણા હાથની આંગળી ઉભી કરીને ફેરવવી.

૩-છાતી પર હાથ રાખવો. ૪ જમણો હાથ બે બાજુ ઉભો રાખી
 હથેળી હલાવવી. ૫-ડાબા હાથની હથેળી ખુલ્લી કરીને આંગળાં
 વાળવાં. ૬-જમણો હાથ લાંબો કરીને તરછોડવો.

૭-બે હાથની હથેળીઓ ઉંધી રાખવી.

૮-છાતી પર હાથ રાખવો. ૯-મુઠો નંબર ૪ થો.

૧૦-અંગુઠો ને બે આંગળી સરખી રાખીને વચ્ચેનો ભાગ ખુલ્લો
 દેખાડવો. અને જમણી-ડાબી તરફ ફેરવવું.

૧૧-માથાપર હાથ રાખવો.

૧૨-વચલી આંગળીપર અંગુઠાનો નખ ધસવો.

૧૩-જમણા હાથની હથેલી નીચે રાખીને હાથ તરછોડવો.

ઘડિયાળ.

પીલું.

ટીક ટીક ટીક^૧ કરતું ચાલે,^૨ જેમ લક્ષ્મીદેવ^૩ ઉચ્ચારે;^૪
 પેલું જે લોલક^૫ હાલે,^૬ ઝાડો જેમ ઝુલતી ડાળે.^૭
 ચાંદા^૮ જેવો ચાક^૯ દિસે છે વચમાં^{૧૦} કાળું બાળે,
 નાના^{૧૧} મોટા^{૧૨} કાપા જેમ તારા^{૧૩} દોડે આકાશે;
 કાંટા જે^{૧૪} વચમાં^{૧૫} હાલે,
 જેમ સુરજ ચંદર ઢાલે^{૧૬}—ટીક ટીક.

-
- ૧-જમણા હાથની પહેલી આંગળી ત્રણ વખત ઉંચે નિચે કરવી.
 ૨-જે હાથ હલાવવા. ૩-જમણા હાથની હથેળી ઉપર ડાબો હાથ ઢાંકવો.
 ૪-મેં આગળ આંગળી અડકાડવી.
 ૫-કમ્મરથી વાંકા વળીને જે હાથ ભેળા કરવા.
 ૬-જે બાજુ હાથ હલાવવા.
 ૭-કમ્મર પર હાથ રાખી ઉભા ડોલવું.
 ૮-આકાશ તરફ આંગળી ઉભી કરવી.
 ૯-હાથની હથેલી દેખાડવી.
 ૧૦-અને બીજે હાથે ઘડિયાળનો ચાક ખતાવવો.
 ૧૧-જે હાથ ઉંચા નિચા સરખા રાખીને નાનો આકાર દેખાડવો.
 ૧૨-એક હાથ ઉંચો કરીને વાંકો રાખવો.
 ૧૩-આકાશ તરફ આંગળી રાખી ફેરવવી.
 ૧૪-જે આંગળી દેખાડવી.
 ૧૫-જમણા હાથની આંગળી ગોળ ફેરવવી.
 ૧૬-જે હાથની હથેળીયો ખુણી કરી સામ સામે રાખવી.

મિનિટનો મોટો^{૧૭} છે કાંટો, કલાક નાનો^{૧૮} ધારે,
મોટો આખું ચાક^{૧૯} ફરે તવ નાનો ડગલું^{૨૦} હાથે;

ને મોટા કાપા ખારે,^{૨૧}

વચમાં છે નાના ચારે^{૨૨}

એમ સાઠ મિનિટ^{૨૩}પસારે, તવ ઘંટી એક^{૨૪} વગાડે—૨.

ખાર કલાકે બપોર થાયે, ૧, ૨, ૩, ને ચારે,

૫ અને ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૧ ને ખારે;^{૨૫}

જેમ અંકો છે ઘડિયાળે,

તેમ ઘંટી ઘંટ વગાડે;

દરેક વગર કંટાળે, અમે શીખિયે^{૨૬} સાંજ સવારે—૩.

૧૭—ડામો હાથ ઉંચો કરવો.

૧૮—જમણો હાથ સરખો લાંબો કરવો.

૧૯—ડામો હાથ ઉંચો રાખી જમણો હાથ ચક્કર પેડે ગોળ ફેરવવો.

૨૦—ડામો હાથ લાંબો રાખીને જમણા પગનું એક ડગલું ભરવું.

૨૧—એ હાથનાં પાંચ પાંચ આંગળાં દેખાડીને તુરત એ આંગળાં બતાવવાં, અને મોઢેથી કહેવું. $૫+૫=૧૦+૨=૧૨$. પાંચ, દશ, એ,

૨૨—ચાર આંગળાં દેખાડવાં.

૨૩—હાથનું ગોળ કુંડાળું કરી દેખાડવું અને $૧૨ \times ૫ = ૬૦$ ગણાવવું.

૨૪—‘એક’ શબ્દ બોલવો તથા ઘંટ વગાડવો.

૨૫—એકથી ખાર સુધી ઘંટ વગાડવો.

૨૬—છાતીપર જમણો હાથ રાખીને ગરદન નમાવવી.

બાળ-બાળ.

(કલ્યાણ)—રાગ.

ચાલો^૧ ભાઇ હુતરની શાળા ઝટપટ^૨ જોવા જઇએ.ઉઘમ કરતાં સૌ^૩ જન સંગે, સાચી શીખ મન^૪ લઇએ.—ટેકજીવો બાગમાં માળી એક,^૫ખેડે^૬ ધરતી ખંતે નેક;રોપે^૭ ઝાડો ઉડે છેક,સીચે^૮ પાણી રાખી ટેક;

ઉઘોગી તે કહીએ—

ચાલો.

જો^૯ કારીગરીનાં આ કામ,સુતાર વેરે^{૧૦} કરવતે આમ;લુહાર ટીપે^{૧૧} હથોડે તમામ,દરજી કપડું ભરતો વામ^{૧૨}.શીવે^{૧૩} સોઇ પરોઇ એ—

ચાલો.

૧-ડાએ હાથે ચાલવાની ઇશારત કરવી.

૨-એ આંગળીએ ટાયકી ફેડવી. ૩-એ હાથે સવળાં બાળકને દેખાડવી

૪-મગજ પર આંગળી રાખવી. ૫-આંગળી વાડે જમીન દેખાડવાં.

૬-એ હાથ કોણીથી લાંબા કરીને આગળ પાછળ હલાવવા.

૭-જમીનપર અક્કર એસીને જમીનપર ઝાડ રોપતા હોય તેમ કરવું.

૮-જમણા હાથ નીચે ને ડાબા હાથ ઉપર રાખી કમ્મરથી જમણી

તરફ વાંકા વળવું. ૯-જમીન તરફ આંગળી રાખવી.

૧૦-એ હાથ આગળ-પાછળ-ઉંચે નીચે લાવવા. ૧૧-એ હાથ એકઠા

કરીને ઉપર નીચે લાવવા. ૧૨-એ હાથ છુટા-લાંબા કરવા.

૧૩-એ હાથથી સોઇમાં દોરા પરોવતા દેખાડવા.

૩ કાંતી^{૧૪} દે ડોસી મા'ય,
વણુકર સુતર વણુતો^{૧૫} જાય;
ઘોખી કપડાં ઘોતો^{૧૬} જાય,
સાફ આપણું અંગ^{૧૭} જણાય.

મૈા હુનરમંદ થઈએ—

ચાલો.

બાળ ઉદ્યોગ.

ગરબી-(હું તો ગામડેની ગોરી)—રાગ.

ચાલો જોવા જઈએ, સહુ ચાલો જોવા જઈએ,
વણાટ વિધવિધ વણાય સંચે, પ્રીતે પારખીએ.—ટેક.
મૂળ ઝીંડવામાંથી કપાસ કાઢી લે છે;
ચરખે પીલી ૩ કપાસીયા જ ઠરે છે;
પિંઝાવી રૂને સંચે તાંતણો દે છે,
ફાલકા ઉપર લખ કરે કોકડાં કહે છે.

હુનર શીખવા ચહીએ, સહુ— વણાટ—ચાલો.
લંબાઈ સમ લાંબા દોરા ગોઠવતા,
વળી પના પ્રમાણે વણાટને મેળવતા;
તાજાં કાપડને સરખું મેળવી દેતા,
ચોતરફ કોર બાંધીને તાકા કરતા,
દાખવા સંચે દઈએ અરે ગાંસડી થવા દઈએ,
હુનરમાં હુશિયાર બની હૈડામાં હરખાઈએ.—ચાલો.

-
- ૧૪—એક પગે નીચે બેસીને ડાબા હાથથી ચક્ર ફરતું દેખાડવું.
૧૫—એ હાથ કોણીથી આગળ પાછળ લાવવા અને હથેળીઓ ઉંધી રાખવી.
૧૬—ડાબા પગ આગળ રાખીને બે હાથ મેળવી દઈ ઉપર નીચે ફાવી
કમ્મર નમાવતા જવું. ૧૭—શરીર બતાવવું.

કરોળીયાનું જાળું.*

અંગ્રેજી- (લટકે મટકે જવું લડવા-રાગ)

કરોળીયાની કારિગરી જે કેવું સુંદર ગુંથણકામ,
માછી જેવી જાળ બનાવી, વણકરનું જે વણત તમામ;
નટની પેઠે જાળ ઉપર જઈ, ખેલ કરે છે રાખી હામ,
ચાલો સરવે ગુંથણ કરીએ, જોપતણી લઈ દોરી આમ !

કોરસ.

બાળબાળની મજા સુંહાગની,
કારિગરી રૂઢી બની રસિક રાગની;
એક એકની ઉલટ પુલટ જઈ,
સૌ વણીએ ગુંથીએ આ દોરી સંપત્તી લઈ.

વરસાદ.

(દેશ.)

રે આવ આવ વરસાદ જગ જીવડાં તુજ વાટ જીએ
ખેતર ખેડી ખેડૂત-ચાતક પેઠે રાહ જીએ--ટેક.
નદી અને નાળાના વહેળા, બંધ પડ્યા હસતા ઉછળેલા,
ધરતી તરસી બની અધીરી, ઝાડ પાનને પંખી રૂએ--જગ
જીવડાં વાટ જીએ-રે-આવ.

* બાર દોરીઓ ટાંગવી, અને બાર બાળકોના હાથમાં આપવી
બાળકોને એકથી બાર સુધી નંબર આપવા. એકી નંબર જમણા
હાથ તરફ ને એકી નંબર ડાબા હાથ તરફ ચાલે જ્યારે એકી
ઝોડી નાખવી હોય ત્યારે તેથી કિલકુ કરવું.

સંપની સાંકળ.*

પીલુ.

“સૌ સંપે રહીએ સાથ;

નિશદાન સરવે મગન મગન થઇ,

મેળવીએ નિજ હાથ?—

સૌ.

હાથે હાથો હોંસે પકડી, સાચી પ્રીતની સાંકળ ઝકડી;

રૂઢી નેમે પ્રેમે ધસિએ,^૨ સૌનાં દિલમાં સંપે વસીએ.

રહિએ નીત સંગાથ—

સૌ.

બોલી મૂખથી મીઠી વાણી, સંપ તણાં સૂચ્ય હૃદે આણી,

નિત નિત રૂઢી ચાલો ચાલી લઇએ દૈયે સરખી તાળી;^૩

સંપે બાંધી યાથ.—”

સૌ.

---

* બાળકોને એક હારમાં ઉભાં રાખવાં.

૧—એક બીજાની હાથની આંકડીઓ કરવી.

૨—એક બીજાની આંદરથી એક એક જગે નીકળતું જવું.

૩—પુત્રાં પડીને જમણા હાથ પર ડાયા હાથે તાળી લેવી. અને
માથું નમાવી ધામે ધામે જવું.

પડઘો.*

કાલિંગડો-ભેરવ-(ઢૂંકડે ઢૂં ઢૂંકડો બોલે)-રાગ.

પડઘો પડછંદો પાડે,
 અવાજ સામો એ ઉચ્ચારે;
 સુંદર સાદે ખડાડે— પડઘો.
 એક કહે તો બોલે (એક),
 માણસ નેક વદે તે (નેક)
 રાખે ટેક સુણાવે (ટેક),
 વદતો વારે વારે— પડઘો.
 સાથી થઈને આપે સાદ,
 (આપે સાદ)
 પડધાનો જો સાચો નાદ;
 (સાચો નાદ)
 જીકણુ ને જહેમીની યાદ:
 (ની-યાદ)
 પડછંદો પરખાવે— પડઘો.

*કેટલાંક બાળકો ગાય, અને એક બાળક, ગાયનના છેલ્લા ( )
 આ નિશાનીની અંદર રહેલા શબ્દો, દૂર કિબીને બોલે.

કુદરતની રચના.

છટ્ટા—(સુંદર શામળીયા)—રાગ.
સુંદર શોભિતી, કુદરતની રચના? આ—દેઝ

તારા^૨ ને આકાશે ચળકે,
વાદળ તો ધરતી પર વરસ;^૩
પંખી રોજ પવનમાં ઉડશે,^૪
ઝાડ પાન મોસમમાં ફળશે.^૫

અન્ય ખુબી આ દીડી— સુંદર.

જીવ જંતુ જગ માંહે ઉડતાં,^૬
પ્રાણી પશુ વગડામાં ફરતાં;^૭
કહો પેટ^૮ તેનું કોણ ભરતાં ?
જગમાં જોણે હાથ સરજ્યાં,^૯

તે પાળે ધરી પ્રીતિ— સુંદર.

કીડિને કણુ તે^{૧૦} આપે છે,
અપંગનાં દુઃખ તે કાપે છે;
રોજ ખચર સૌની રાખે છે,
સારું નરસું સૌ સાંખે છે.

એકજ જહાલી નીતિ— સુંદર.

૧-જમણા હાથની આંગળીઓ ચોતરફ ફેરવવી.

૨-આકાશ તરફ આંગળી ઉભી કરવી.

૩-અન્ને હાથ ઉભા કરી વાંકા વળીને જમીન તરફ ઢાળવા.

૪-અન્ને હાથ ઉંધા રાખીને ઉભા કરવા.

૫-ડાબી બાજુ નમીને, ડાબા હાથની હથેળી ઉંધી રાખવી.

૬-નંબર ચોથા મુજબ. ૭-અન્ને બાજુ હાથ ફેરવવો.

૮-પેટ પર હાથ રાખવો. ૯-આકાશ તરફ બે હાથ કરવા.

૧૦-આકાશ તરફ આંગળી ઉભી કરીને ઉંચું જોવું.

કથન.

(A RECITATION.)

શેખશક્તી.*

ચોપાઈ.

શામળિયો છે માઈ^૧ નામ, શેખશક્તી સૌ^૨ કહે તમામ;
 નીત મળુરીનું^૩ મુજ કામ, પેટ^૪ ભરી મેળવવા દામ.^૫—૧.
 આજ મને મળશે પાવલી, તેની લઉં બે^૭ મરઘી ભલી;
 મરઘી^૮ ઇંડાં મૂકે જોમ, તે વેચું પાકે મૂલ^૯ તેમ.—૨.
 તેની લઉં બે બકરી^{૧૦} તો જ, બે બે બચ્ચાં બોલે^{૧૧} રોજ;
 તેને વેચી લેવી ગાય,^{૧૨} દુધ માખણથી પેટ^{૧૩} ભરાય.—૩.

* એક છોકરાને માથે નાનો ઘડો મુકવો. ખીજને શેઠ બનાવવો
 અને ત્રીજને છોકરો કરવો. શેઠ અને શેખશક્તી ખેલા આવો
 ને છોકરો પાછળથી આવે.

૧—છાતીપર હાથ રાખવો. ૨—બન્ને તરફ બન્ને હાથ ફેરવવા.

૩—જમણા હાથ ઉંચો કરીને હથેળી દેખાડવી. ૪—પેટપર હાથ રાખવો

૫—વચલી આંગળીપર અંગુઠો ઘસવો. ૬—એક આંગળી ઉંચી કરવી.

૭—બે આંગળીઓ દેખાડવી. ૮—ડાબો હાથ છેક નીચે લાવી

જમીનથી લગાર ઉંચે રાખવો. ૯—જુઓ નંબર ૫ મો.

૧૦—જરા કમરથી નીચા વળીને જમીન ઉપર જમણા હાથ ઉંચો
 રાખવો. ૧૧—ઉભા રહીને હાથ લંબાવવો. ૧૨—ઉભા રહીને
 હાથ લંબાવવો.

૧૩—પેટપર હાથ રાખીને ‘હાથયાં’ કરીને ઓડકાર આવો.

પછી માંડવી એક દુકાન,^{૧૪} શેઠ બનું મોટો ધનવાન;^{૧૫}
 પછી બાયડી^{૧૬} પરાયું એક, મુંદર^{૧૭} સુરતવાળી નેક.—૪.
 તેને બચ્ચાં^{૧૮} થાયે જોહ, બાપા^{૧૯} કહી બોલાવે તેહ;
 બાળક^{૨૦} આવી બોલે એમ, ‘બાપા! બાવા^{૨૧} ચાલો’ તેમ—૫.
 ‘નથી આવતો, જા તું ઝટ, ^{૨૨} પડ્યો ગાડવો ઘરતીપટ;^{૨૩}
 કહે ગાડવાવાળો^{૨૪} ભાઈ?, આ શું તારી નવી નવાઈ!—૬.
 સાંભળ બાપુ મારી^{૨૫} વાત, ફૂટ્યો^{૨૬} ગાડવો મારે હાથ;
 તારું તો નુકસાન જ થયું, પણ મારું તો સઘળું^{૨૭} ગયું!—૭.

- ૧૪—એક આંગળી ઊભી કરવી.
 ૧૫—કમ્મર પર બે હાથ રાખી છાતી ઉંચી કરવી.
 ૧૬—નાક દેખાડવું.
 ૧૭—અંગુઠો ને આંગળી એકઠી કરીને હાથ હલાવવો.
 ૧૮—વાંકા વળીને નીચે જમણો હાથ રાખવો.
 ૧૯—મેં કને હાથ લાવવો.
 ૨૦—જુઓ નંબર ૧૮.
 ૨૧—જુઓ નંબર ૧૯ (છોકરો દાખલ કરવો.)
 ૨૨—જમણો હાથ તરછોડવો.
 ૨૩—માથાપરનો ગાડવો નીચે નાખવો.
 ૨૪—શેઠને બોલાવવું.
 ૨૫—છાતી પર હાથ રાખવો.
 ૨૬—બે હાથ ઉંચે કરીને નીચે લાવવા.
 ૨૭—બે હાથની મુઠી વાળીને બેસી જવું.

માછલીની વાત.

માછલીની કહું વાત,^૧ કેવો^૨ થયો તેનો ધાત!^૩
 રમી રમી^૪ માતાની સાથ, સુખી^૫ રહેતી દીન ને રાત.—૧
 એક દિન^૬ તે માને કહે, ‘કે મા ? જુઓ^૭ શું છે એ ?’
 માખી^૮ સારી ત્યાં દેખાય, ઘણી ભૂખ^૯ તો મને થાય.—૨
 જોઈ માને લાગી ખડીક, ^{૧૧} કહે છે “ભોળા ! એ ન દીક !”^{૧૨}
 જુદી^{૧૩} આ દેખાતી માંખ, તે પર તું ન રાખતી આંખ.^{૧૪}—૩
 માછીનો તો એ છે છળ,^{૧૫} મધ્યે^{૧૬} મુકેલો છે ગળ;
 ખાવાનું^{૧૭} જો તું કરીશ, નકકી તેથી તું મરીશ”^{૧૮}—૪
 હાલી^{૧૯} તે નાની મચ્છ, મન^{૨૦} મધ્યે ચલાવે કચ્છ !^{૨૧}
 “અજાણી ^{૨૨} છે મારી મા, એનું હું ના માનું”^{૨૩} આ.—૫

-
- ૧—એક આંગળી ઉઘી કરવી. ૨—હાથનાં આંગળાં બે બાજુ ફેરવવાં.
 ૩—હાથ નીચે તરછોડવો. ૪—એ ફેરવવા.
 ૫—એક હાથની હથેળી નીચે રાખવી. ૬—એક આંગળી દેખાડવી.
 ૭—આંખ તરફ આંગળી કરવી. ૮—જમીવપર પડેલી ચીજ તરફ
 આંગળી કરવી. ૯—આંગળાં વડે નાનો આકાર કરી દેખાડવો.
 ૧૦—પેટ પર હાથ ફેરવવો. ૧૧—એ હાથ ધુળવવા.
 ૧૨—હાથ બે બાજુ ફેરવવો. ૧૩—હાથ ઉઘી કરી તરછોડવો.
 ૧૪—આંખ તરફ આંગળી કરવી. ૧૫—એ હાથની એક એક આંગ-
 લીની આંકડી કરવી. ૧૬—હથેળીની વચમાં આંગળી રાખવી.
 ૧૭—મેં તરફ હાથ કરવો. ૧૮—મેં તરફ હાથ તરછોડવો.
 ૧૯—મેં મરોડવું. ૨૦—લમણાં તરફ આંગળી કરવી.
 ૨૧—આંગળી ઉભી કરીને ફેરવવી. ૨૨—કપાળ તરફ હાથ લાવી
 નીચે લઈ જવો. ૨૩—ડોક ધુણાવવી.

મારી^{૨૪} અકકલ છે^{૨૫} અધિક, હું ના માનું મારી શીખ;
 ભૂખે^{૨૬} કરડે માંડે પેટ, મા કરાવે અમથી વેઠ.^{૨૭}—૧
 એમાં નથી^{૨૮}ગળ ને ઘાટ, હું ના માનું મારી વાત;
 એની હું કરીશ તપાસ,^{૨૯} પૂરી કરીશ મારી^{૩૦} આશ"—૭
 એ વિચારે ઘેલી^{૩૧} થઇ, માખની પાસે નેવા^{૩૨}ગઇ;
 મોઢામાં^{૩૩} તે લેતે પળ, ચુધમાં^{૩૪} ભરાયો ::ગળ.—૮
 ત્યારે માને કરી યાદ, તેને કયો છેલ્લો સાદ;
 માનુંજે મેં માન્યું હોત, તો આજે મુજ પ્રાણ ન ખોત.^{૩૫}—૯

૨૪—છાતીપર હાથ રાખવો.

૨૫—લમણાં તરફ આંગળી કરવી.

૨૬—પેટ તરફ હાથ રાખવો.

૨૭—હાથની મુઠી વાળીને તરછોડવો.

૨૮—હાથ, એ બાજુ ફેરવવો.

૨૯—આંગળી ઉંચી કરવી.

૩૦—છાતીપર હાથ રાખવો.

૩૧—આંગળી ઉભી કરીને ફેરવવી.

૩૨—આંખ ખતાવીને એક પગ ઢાલીને અધર બેસી જવું.

૩૩—માં પર હાથ રાખવો.

૩૪—કંઠની નળીપર હાથ રાખવો.

૩૫—ગભરાયલા ચહેરાએ બોલતાં બોલતાં પડી જવું.

તારા.

(ચરણાકૃળ છંદ.)

ઝગમગતા આકાશે તારા—
 વીણી લમચે ન્યારા ન્યારા—
 ગ્રોધએ જેમ મોતીની માળા—
 ક્ષાગે મનને હરદમ વહાલા—
 કુદર તજે બાળકડાં કાલાં—
 હસીએ રમીએ રસે રસાલાં—૧

બોલો બોલો છો શું કાલાં ?
 અધારામાં દીપકવાળાં—૧
 માતારજની રમે રમાડે,
 ચંદ્ર પિતાને જ્યારે જગાડે;
 ત્યારે તમને કેવા નસાડે,
 હો સુરજ પધી સવારે—૨

ગુલાબ.

ફૂલવાસ ગુલાબી પ્યારો
 ફૂલવાડીમાં રહે ન્યારો—
 વિધ વિધ ફૂલડાંને ક્યારો—
 પાણીનો એકજ આરો—
 પણ સુગંધ માંહે નિરાજો,
 આ ખેલ અજમ તો ન્યાજો
 છો માળી ઉછેરનારો—
 છો એકજ સૌનો પ્યારો—
 નમીએ ગમચે જગ ધારો.

બાળ-બોધ.

અંગ્રેજી-(આઈ એમ બેરીગ્રુડ)-રાગ,

ચાલો સહુ નિશાળે ભણવાને જઈએ,
ચોપડીઓ પાઠી, પેન સહુ લઈએ;
ધ્રંટ વાગ્યા પહેલાં વર્ગમાં રહીએ,
છોકરાની સાથે જઈ ઘેર ઝટપટ-

સા રે ગ મ પ ધ ની સા

સા ની ધ પ મ ગ રે સા-

લેસન દે શિક્ષક મન ધરી લઈએ,
રમત ગમતમાં પછી દીલ દઈએ;
કસરત કરવાને સા સાથે જઈએ;
શિક્ષકને નમી જઈએ ઘેર ઝટપટ-

કોયલડી !

(અમને પાવન કરવાને)—રાગ.

વનમાં ટહુકે કોયલડી—

ઝેરી આંખા ડાળ ચડી;

માતાજીની લાડકડી,

કાળી પણ જગ બહાલી—

ગુણવંતી સખી કોયલડી તું ગુણથી પંકાતી;

હરખાતી, મલકાતી, પરખાતી, ગીત ગાતી—વનમાં

કંઠે તું રસ-વેલી.

જગનાં જન મન હરતી. સુંદર સ્વરથી, દીલ રીઝવતી

નાચુકડી વન-વેલી—

મીઠાં વચને સૌને ગમતી,

વાટ-ધાટ નગરે વન ફરતી;

ખુશ કરતી, વન હરતી, વચનોથી—દીલ ભરતી

રહેતી ખુશ મન ખેલી—વનમાં

રમત-ગમત.

પહાડી—(બજ જમ)—રાગ.

રમતમાં શું શીખ્યાં કહેશે ?
 આંક ગણીત ને અક્ષર સઘળા—
 ખતલાવી દેશે ?—રમતમાં
 આંગળીયોનો ઉપયોગ આંકમાં કરીએ;
 રેતીમાં અક્ષર આ લખીને પારખીએ—
 મણકા કોડી ને સળી કડી વાપરીએ—
 ડગલે ડગલે એક બે ગણતાં—
 આંક ગણિત શીખીએ—રમતમાં

કસરત.

ચોપાદ.

સવાર સાંજે ફરવા જાઉં !
 ચોખ્ખી હવા હમેશાં ખાઉં;
 મન ગમતાં હું ગીતો ગાઉં !
 હરી ફરીને હું હરખાઉં !

ધીરજ.

ધીરી આંખે સૌ નોંધએ,
 ધીરે ડગલાં સૌ ભરીએ;
 ધીરજથી વાતો કરીએ—
 ધીરે દીલથી ઠરીએ—
 ધીરજની છે મોટી વાત—
 ધીરજ વીણુ છે ખોટી વાત—
 ધીરજ રાખે દીનને રાત—
 સાગર પણ તરીએ—

ભજન.

ભેરવી.

કરૂણા અમો પર કરજો,
 તુજ મહેરજો સાગર ભરજો રે—ટેક.
 ખાલ અમે અજ્ઞાની જાણી, દયા અમો પર ધરજો;
 ભૂલી અમે જો જમ્યે તુજને, યાદ સદા તું દેજો રે—કરૂણા.

નામદાર મહારાજ શ્રી જ્યોર્જ પ મા-બહુ હવો.

અંગ્રેજ—(દયાળુ દેવ કૃપાળુ તું)—રાગ.

પ્રભુ રક્ષ જ્યોર્જ મહારાજ,
હવો બહુ પાંચમા રાજ;
કરો અમ પર અમલ તાજ,
હવો બહુ જ્યોર્જ મહારાજ—ટેક.

સુજશ જેના જગત ગાળ્યા,
વધે વેલી સમી માઝા;
અચળ તુજ તાજ રહો રાજ.—હવો.

ધર્યું હીત હીંદનું હૈયે,
અદલ ઇન્સાફમાં રહિએ;
બ્રિટિશ સુખ-શાન્તિને ચાહીયે.—હવો.

GOD SAVE THE KING.

